

Suburbanizacija i kvaliteta življenja u zagrebačkom zelenom prstenu¹ – primjer općine Bistra

Aleksandar Lukić, Vedran Prelogović i Dane Pejnović

U radu su izložena obilježja suburbanizacije i kvalitete življenja u općini Bistra, u zapadnom dijelu Zagrebačke socio-ekonomske regije. Rezultati se poglavito temelje na terenskom istraživanju anketnim upitnikom, uz primjenu sistematskog slučajnog uzorka. Kao indikatori kvalitete življenja koriste se stavovi lokalnog stanovništva o prednostima, nedostacima i budućnosti njihova kraja. Istraživanje pokazuje da je općina Bistra reprezentativan primjer za proces suburbanizacije u zagrebačkom zelenom prstenu. No izdvaja se izrazitom prevlašću rezidencijalne suburbanizacije, dinamičnim demografskim rastom u posljednjem međupopisnom razdoblju (1991-2001.) i većom ovisnošću o funkciji rada i uslužnim djelatnostima matičnog grada (Zagreba). Kao najveću prednost kvalitete življenja stanovnici navode u visokoj mjeri očuvan okoliš, a najveći nedostatak nezavršenu i nedovoljno razvijenu infrastrukturu.

Ključne riječi: suburbanizacija, kvaliteta življenja, urbana regija, Zagrebačka urbana regija, Bistra

Suburbanization and Quality of Life in Zagreb Green Belt – the Case of Bistra Municipality

Paper discusses suburbanization and quality of life in Bistra municipality in western part of Zagreb socio-economic region. Research is primarily based on questionnaire survey (systematic random sample). Main indicators are advantages, disadvantages and future development of municipality as seen by local population. Results have shown that Bistra municipality is representative example of suburbanization in Zagreb green belt. Residential suburbanization, dynamic demographic growth during 1990's and strong dependency on Zagreb have been recognized as main trends. Local population perceives unspoiled environment as the single most important quality of life in their municipality. Lack and inadequacy of communal infrastructure is considered to be the main disadvantage.

Key words: suburbanization, quality of life, urban region, Zagreb urban region, Bistra

UVOD

Dinamičan proces suburbanizacije među glavnim je obilježjima urbanizacije visoko razvijenih zemalja svijeta. Mnogobrojna empirijska istraživanja gradskih područja pokazuju da okolice velikih gradova zbog svojih obilježja (ugodan okoliš, dobra prometna povezanost, niža cijena zemljišta, niži porezi, itd.) postaju sve atraktivnije za stanovanje,

lokaciju poslovnih djelatnost, turizam i rekreaciju, poljoprivredu i druge djelatnosti (Bryant 1992; Harisson 1983). Pojam kvalitetnijeg življenja sve češće se izravno veže za suburbana područja.

Intenzivna urbanizacija u zagrebačkom periurbanom prstenu od 1970-ih godina, a osobito u posljednjem međupopisju (1991.-2001.), rezultirala je širenjem procesa suburbanizacije s odgovarajućim socioekonomskim, fizionomsko-morfološkim i ekološkim promjenama. Općine/gradovi Stupnik, Sveta Nedelja, Dugo Selo neke su od onih s najdinamičnijim promjenama. U tom društvu se našla i, možda pomalo neočekivano, općina Bistra.

Općina Bistra reprezentativan je primjer privlačnog prigradskog prostora, koji se u posljednjih 15-ak godina značajno prestrukturirao. Bistra je od izrazito ruralne okolice Zagreba sredinom 20. stoljeća postala dio jače urbanizirane i kontinuirane gradske okolice u 1990-im.² Šest naselja koja čine današnju općinu izdvajaju se iz tadašnje općine Zaprešić i 1995. godine udružuju u općinu Bistra. U posljednjem međupopisju (1991.-2001.) Bistra doživljava jači demografski rast, ponajviše zahvaljujući snažnijem doseljavanju stanovništva iz Zagreba i Bosne i Hercegovine. Intenzivno se grade nove obiteljske kuće, prenamjenjuje zemljište, započinje razvoj lokalnog poduzetništva, dio općinskog zemljišta postaje Parkom prirode Medvednica. Problemi specifični za suburbani, periurbani prostor ili rurban, kako se sve nazivaju okolice velikih gradova, sukobi interesa povezani s načinom korištenja ograničenih površina zemljišta, te ostale značajne fizionomsko-morfološke, socijalne i ekološke promjene, poznati problemi okolice europskih gradova (Errington 1994) naznačuju se i ovdje.

CILJ I METODE ISTRAŽIVANJA

Cilj rada je istražiti kvalitetu življenja u prigradskom prostoru izraženu kroz prednosti i nedostatke života u općini Bistra, te stavovima ispitanog stanovništva o budućnosti svoje općine. Kao pokušaj odgovora na navedena i s njima povezana pitanja, provedeno je terensko anketno istraživanje s ciljem detaljnijeg upoznavanja ovog dijela zagrebačkog periurbanog prstena.

Terensko istraživanje s anketnim upitnikom provedeno je u svih šest naselja općine Bistra 19. svibnja 2003., metodom sistematskog slučajnog uzorka. Ukupno je anketirano 404 kućanstva, što iznosi 22,4% od ukupnog broja kućanstava u općini Bistra 2001. (1820).³ Broj kućanstava u uzorku bio je proporcionalan broju kućanstava u svakom naselju. Svako naselje je bilo, uz pomoć plana općine 1:5000, podijeljeno u više prostornih jedinica sukladno broju anketara, kako bi uzorkom bili obuhvaćeni svi dijelovi pojedinog naselja.⁴ Rezultati anketiranja dopunjeni su i podacima dobivenim iz razgovora s načelnikom općine Bistra, gospodinom Krešimirom Gulićem, te lokalnim poduzetnikom Ivicom Žnidarom. Korišteni su i analizirani podaci Popisa stanovništva za odabrane godine te Popisa poljoprivrede iz 1960. i 2003.

Analizirana pitanja bila su otvorenog tipa, dakle bez ponuđenog ili sugeriranog odgovora. Na taj način omogućeno je vjerodostojnije rangiranje prednosti i nedostataka.

Odgovori su križani s jednom nezavisnom varijablom (dob). Rezultati anketnog upitnika obrađeni su u programu *SPSS (Statistical Program for Social Sciences 10.0)* te su prikazani tablično i s odgovarajućim grafičkim priložima.

GEOGRAFSKA OBILJEŽJA ISTRAŽIVANOG PROSTORA

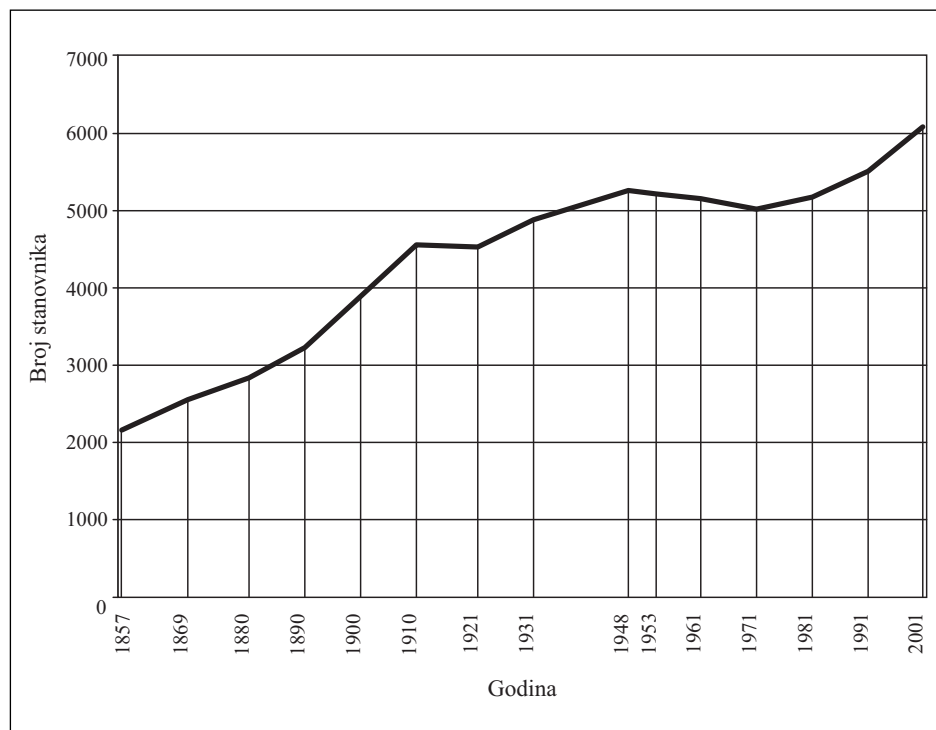
Naselja općine Bistra zapremaju dio naplavne ravnice i terase dolinskog proširenja između donjeg toka Krapine i sjeverozapadne padine Medvednice. Smjer i intenzitet preobrazbe bitno su predisponirani blizinom Zagreba i Zaprešića te tranzitno-koridorskim prometnim položajem općine. Općina Bistra imala je 2001. 6098 stanovnika, a središte, Donja Bistra 1258 stanovnika. Donja Bistra udaljena je svega 7 kilometara od zapadnog ruba Grada Zagreba, odnosno nešto više od 20 kilometra od središta grada, te oko 5 kilometra od njegova satelita Zaprešića (17538 stanovnika). Teritorijem općine prolazi trasa županijske ceste i autoceste (A 2), a neposredno uz njezinu južnu granicu nalazi se cestovni čvor Zaprešić (sl. 1).

Sl. 1. Istraživani prostor i područje Zagrebačke okolice

Fig.1 Zagreb surrounding – Bistra Municipality is located northwest of Zagreb

Temeljno obilježje socijalno-geografskog razvoja općine Bistra do sredine 20. stoljeća blagi je porast broja stanovnika u uvjetima tradicionalnog gospodarstva (sl. 2).

Sl. 2. Kretanje stanovništva općine Bistra 1857-2001.

Fig. 2 Population dynamic of Bistra Municipality 1857-2001

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. 2. izdanje, Državni zavod za statistiku <http://www.dzs.hr> (datum pristupa: 25. 3. 2004.); Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981., Stanovništvo po naseljima, općinama i zajednicama općina, Dokumentacija 553, Republički zavod za statistiku, 1984, Zagreb; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova i poljoprivrednih gospodarstava 1991., Stanovništvo u zemlji i inozemstvu po naseljima, Dokumentacija 911, Državni zavod za statistiku, 1996, Zagreb; Korenčić M., 1979: Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Republički zavod za statistiku, Knjiga 54, Zagreb

Općina Bistra je 1961. godine imala gotovo 70% poljoprivrednog stanovništva. Socioekonomska struktura aktivnog stanovništva bila je sljedeća: 61,8% bilo je zaposleno u primarnom sektoru, 24,6% u sekundarnom, a 13,7% u tercijarnom. Pod utjecajem industrijalizacije Zagreba i gradnje prometnica, od prošlog stoljeća dolazi do brže socijalno-prostorne pokretljivosti stanovništva, što se očituje u rastućem procesu deagrarizacije i smanjenju broja stanovnika tijekom 1950-ih i 1960-ih godina (Prelogović i dr. 2004). Dio stanovnika emigrirao je i izvan Hrvatske. Od 1970-ih godina počinje jačati proces doseljavanja i socioekonomska transformacija kao rezultat sve većeg uključivanja u dnevni

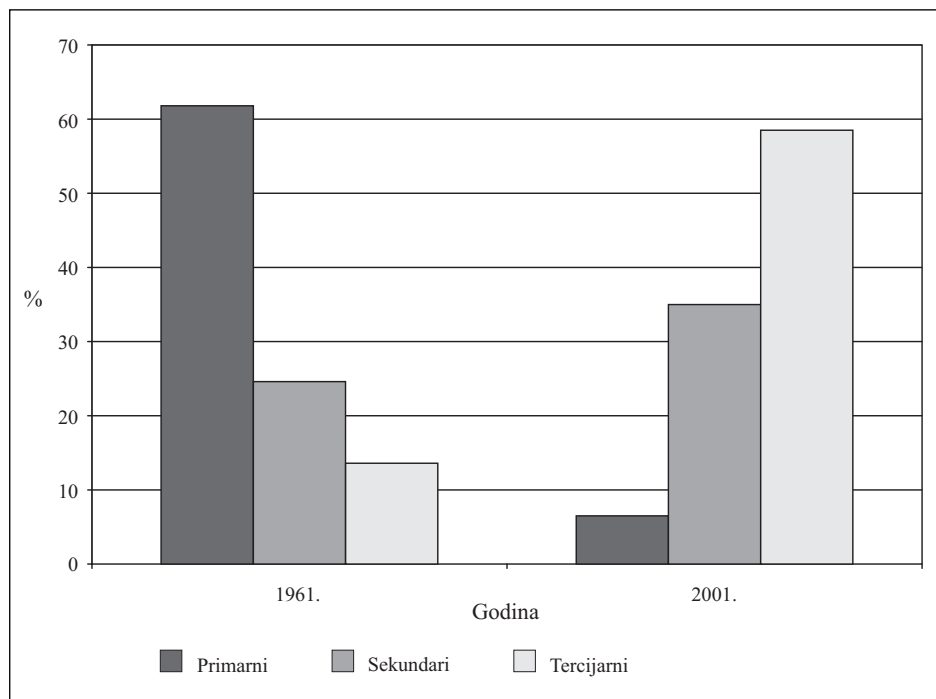
urbani sistem Zagreba. Ubrzana socioekonomska preobrazba i širenje Zagrebačke urbane regije tijekom 1980-ih i 1990-ih godina rezultirali su širenjem procesa suburbanizacije s odgovarajućim fizionomsko-morfološkim i funkcionalnim promjenama (sl. 3).

Sl. 3. Zapušteno seosko dvorište u naselju Gornja Bistra – oronule prizemnice i gospodarski objekti češći su u dijelovima naselja udaljenijim od glavne lokalne prometnice (snimio: Aleksandar Lukić, travanj 2004)

Fig.3 Run-down family estate in Gornja Bistra – dilapidated single-storey house and farm building. Such examples are more common in areas remoted from main road. (photo by: Aleksandar Lukić, April 2004)

Većina stanovnika 2001. godine bila je zaposlena u tercijarnom sektoru (58,5%), potom u sekundarnom (35,0%), a u primarnom tek 6,5% aktivnog stanovništva. U prilog izraženom socioekonomskom prestrukturiranju svjedoči i podatak o udjelu poljoprivrednog stanovništva 2001. godine od samo 2,5% (nasuprot 69,2% 1961. godine) (sl. 4). Mijenjaju se fizionomija i način korištenja zemljišta u naselju: za 2,8 puta je smanjena korištena površina za poljoprivrednu proizvodnju (2301 ha 1961. na 833,61 ha 2003.),⁵ gospodarske zgrade u seoskim dvorištima dobivaju nove funkcije, prvenstveno kao garaže za osobna vozila. Do danas se područje općine Bistra razvilo u jače urbaniziran prostor Zagrebačke urbane regije.

Sl. 4. Struktura aktivnog stanovništva općine Bistra 1961. i 2001. godine (prema sektorima djelatnosti)
 Fig.4 Socio-economic structure of Bistra Municipality 1961 and 2001

Izvori: Popis stanovništva 1961., Knjiga XIV, Aktivnost i delatnost, Rezultati za naselja, Savezni zavod za statistiku, 1965, Beograd; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Tab.27. Zaposleni po pretežitoj aktivnosti i položaju u zaposlenju, djelatnosti i spolu, po gradovima/općinama, 2. izdanje, Državni zavod za statistiku (<http://www.dzs.hr/Hrv/Popis%202001/popis20001.htm>)

TEORIJSKO-METODOLOŠKA ISHODIŠTA ISTRAŽIVANJA

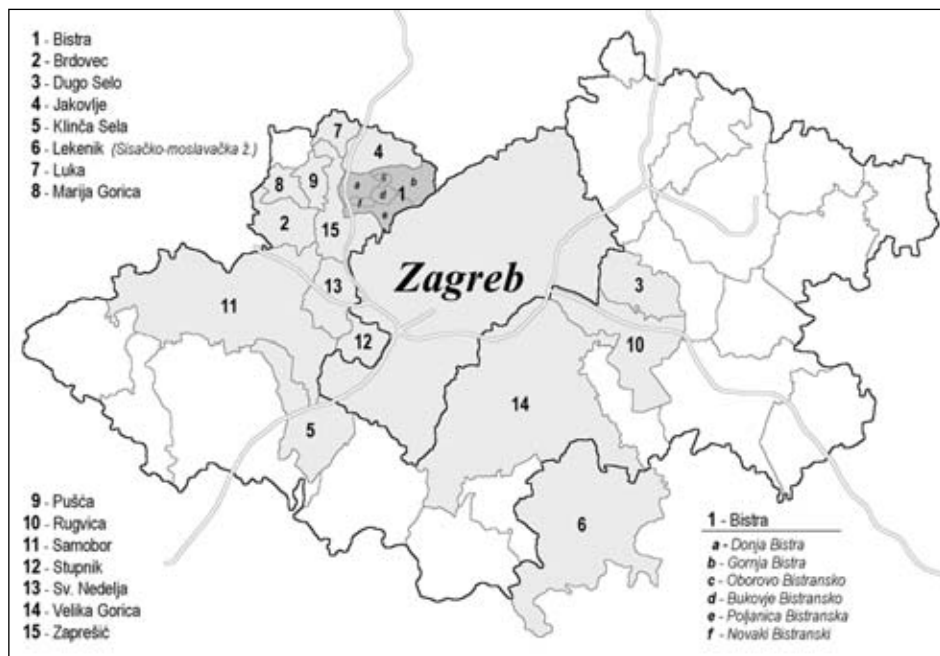
Istraživanja i definiranje Zagrebačke urbane regije - širenje grada u okolicu

Suburbanizacija je u Zagrebačkoj okolici relativno mlad proces koji se pojavljuje krajem 1950-ih i početkom 1960-ih godina. Do tada je razvoj bio obilježen naglašenom koncentracijom stanovništva i djelatnosti u Zagrebu. Industrijski bazirana urbanizacija stubokom mijenja odnos grada i okolice. Takav razvoj uvjetovao je dva prostorna procesa u okolici: transformaciju (socioekonomsku i fizionomsko-morfološku) naselja i dnevne migracije (okolica-grad), dakle začetak stvaranja urbane regije i pojavu procesa suburbanizacije.

U dosadašnjim istraživanjima odnosa grad-okolica, tj. urbane regije korišteni su različiti kriteriji i socioekonomski pokazatelji. Prve značajnije radove objavljuju Žuljić (1964, 1965) i Rogić (1966). Grad uzimaju u njegovim administrativnim granicama, a okolica je područje koje je dnevnim migracijama povezano sa Zagrebom.

Najobuhvatnija istraživanja i najznačajniji doprinos proučavanju gradskih regija (osobito Zagrebačke) i okolice grada dao je Vresk. Sedamdesetih godina 20. stoljeća postavlja model izdvajanja socioekonomske gradske regije sa četiri varijable (Vresk 1978), koji je u kasnijim istraživanjima ponešto izmijenjen (Vresk 1984a, 1984b, 1997).⁶

Posljednje analize ukazuju na dinamičan nastavak procesa suburbanizacije i u zadnjem međupopisju (1991.-2001.). Satelitizacija i apsolutna decentralizacija glavna su prostorno-populacijska obilježja regije (Bašić 2004, 2005a, 2005b). Zagrebačka urbana regija je 2001. godine imala 978 161 stanovnika. Od tog broja Zagreb je imao 690 095 ili 70,5%, a okolica 288 066 ili 29,5% stanovnika (sl. 5).

Sl. 5. Zagrebačka urbana regija 2001.

Fig.5 Zagreb urban region 2001

Izvor: Prelogović i dr. 2004

Što je suburbanizacija značila za općinu Bistra u kontekstu Zagrebačke urbane regije?

Naselja općine Bistra su u svim verzijama Vreskovog modela bila u sastavu Zagrebačke urbane regije te se može pratiti njihova preobrazba od slabije (1960-ih) do jače urbaniziranih (1990-ih) kada postaju dio kontinuirane okolice Zagreba. Danas je Bistra "ovisna" o Zagrebu. Uz funkciju rada, veze Bistre i Zagreba najočitije su u opskrbi stanovništva, posebno robom za srednjoročne i dugoročne potrebe, te zadovoljavanja potreba za kulturom. Bez obzira na blizinu, Zaprešić se u spomenutim funkcijama pokazao kao naselje znatno slabijeg gravitacijskog značenja (Prelogović i dr. 2004).

U posljednjem međupopisju glavno obilježje preobrazbe je stambena suburbanizacija potaknuta doseljavanjem. Općinsko središte Donja Bistra pozicioniralo se kao demografski najpropulzivnije naselje u zapadnom dijelu Zagrebačke regije.⁷ Ključni uzrok demografske ekspanzije je doseljavanje stanovništva iz Zagreba i Bosne i Hercegovine. Gotovo polovica svih doseljenih u općinu došla je između 1991. i 2001. (Prelogović i dr. 2004).⁸ Značajan porast stanovništva omogućen je prvenstveno povoljnim mogućnostima rješavanja stambenog pitanja, a kao glavni čimbenici ističu se dovoljno slobodnog i relativno jeftinog zemljišta te stimulirajući uvjeti od strane lokalne vlasti (sl. 6).

Sl. 6. Primjer suvremene stambene suburbanizacije: planski oblikovana ulica s individualnom stambenom gradnjom u središnjem dijelu naselja Donja Bistra (snimio: Vedran Prelogović, travanj 2004.)

Fig.6 Newly planned street with individual housing in central part of Donja Bistra – an example of contemporary residential suburbanization (photo by: Vedran Prelogović, April 2004)

Razmjerno brzim porastom stanovnika i (često suprotstavljenih) funkcija jača i pritisak na ograničene prostorne potencijale, posebno u prometno dostupnijim dijelovima bliže Zagrebu. To ima za posljedicu sve češće prostorne konflikte, koji se očituju u narušavanju okoliša u pojedinim užim dijelovima prostora. Kao primjer stvarnog sukoba oko načina korištenja zemljišta u općini Bistra važno je istaknuti da se dio općine nalazi unutar granica Parka prirode Medvednica. Mišljenje stanovništva o kvaliteti življenja, tj. o prednostima i nedostacima te o budućnosti općine posebno su istraživani anketom čiji se rezultati iznose u nastavku.

Kvaliteta življenja u suburbanom prostoru

„U žarištu geografskih istraživanja kvalitete življenja je odnos čovjek – (urbani) okoliš“.
(Pacione 2003, 19)

Istraživanjima okolice gradova u svjetskoj je literaturi posvećena velika pažnja osobito u razvijenim zemljama svijeta u kojima je proces suburbanizacije najdalje otišao (Campion 2001, Pacione 2005, Walker 1981). Demogeografski i socio-ekonomski aspekti suburbanizacije sve češće se produbljavaju istraživanjem kvalitete življenja. Ona se definira kao stanje društvenog blagostanja pojedinaca ili grupa, i to bilo kao način na koji je pojedinci doživljavaju ili je pak određena mjerljivim indikatorima (Johnston 2001). Postoji niz mogućnosti za odabir indikatora – Pacione (2003) primjerice za analiziranje kvalitete življenja u Glasgowu koristi 64 različita indikatora povezana s demografskim, socijalnim, ekonomskim i stambenim uvjetima. Seferagić (1993) ističe kako bi se "elementi kvalitete života mogli nabrajati u nedogled... te da treba izabrati samo najvažnije". U svojim istraživanjima koristi indikatore opremljenost elementima za svakodnevni život, dostupnosti, izbora, informiranosti, sigurnosti i odlučivanja. Geografi se problematikom kvalitete življenja bave već nekoliko desetljeća. Prvotno su istraživanja bila temeljna na statističkim analizama brojnih indikatora i njihovom kartografskom prikazivanju. Pojmu kvalitete življenja u takvim se analizama prilazi kao objektivnoj kategoriji.⁹

U novije vrijeme takvi pristupi dopunjavaju se istraživanjem subjektivnih aspekata kvalitete življenja. Za njima se češće poseže pri istraživanju na nižim prostornim razinama, a kao metode koriste se intervjui, ankete i sl. Pacione (2005) ističe kako za pravilno razumijevanje kvalitete življenja valja kombinirati subjektivne i objektivne aspekte kvalitete življenja, ili njegovim riječima „valja razmotriti stvarni grad u prostoru i mentalni grad u glavama ljudi“.

Iako je proces suburbanizacije prisutna tema u geografskim istraživanjima u Hrvatskoj, rijetko su proučavane niže prostorne razine (poput općina i naselja), a aspekt kvalitete življenja nije istraživan. Od brojnih socioloških radova ističemo one Dušice Seferagić o teorijskim pristupima istraživanju kvaliteti življenja (1993) i empirijsku analizu kvalitete življenja u okolici Zagreba (2000). Zanimljiva studija o prednostima i nedostacima života u ruralnom, zaštićenom prostoru je i „Budućnost na rubu močvare“ (Štambuk i Rogić 2001).

U ovom istraživanju koristili smo metodu ankete kako bismo što vjernije, kroz stavove i razmišljanja lokalnog stanovništva o prednostima i nedostacima i budućnosti svoje općine, pokušali istražiti subjektivnu dimenziju kvalitete življenja u suburbanom prostoru Zagreba.

REZULTATI

Najveće prednosti života u općini Bistra

Tam' gdje potok teče

I gdje šuma blista

Tu je naša

Bistra, Bistra, Bistra

Poklič izviđačke udruge 25. Samostalna družina izviđača „Bistra“

Stanovnici općine Bistra kao najveću prednost života u svom kraju ističu kvalitetu okoliša, doživljenu prvenstveno kroz očuvane prirodne resurse. Većina ispitanika (43,4 % od svih odgovora) ocjenjuje kako su *priroda, čista i izvorska voda, čist zrak, ljepota krajolika, ugodan i nezagađen okoliš, blizina šume i zelenilo*, itd. najvažnije pozitivne strane

Tab. 1. Najveće prednosti života u Bistri po mišljenju ispitanika*
Tab.1 The most important advantages of living in Bistra (according to respondents)

Prednosti života u Bistri	Ženski (%)	Muški (%)	Ukupno (%)
Percepcija kvalitete okoliša <i>priroda, čista i izvorska voda, čist zrak, ljepota krajolika, ugodan i nezagađen okoliš, blizina šume i zelenilo</i>	43,86	42,95	43,44
Život u manjoj sredini <i>blaga izoliranost, nema gužve, mir, tišina, slabiji promet, rijetka naseljenost</i>	25,93	26,36	26,13
Blizina, dostupnost grada (Zagreba)	10,92	12,73	11,75
Percepcija kvalitete življenja <i>sve je lijepo, veliko dvorište, prostor, sigurnost, imamo sve, obiteljski dom, prirodan način života, više slobode, djeca-igra i škola, obrada vrta, ljepota života, zdrav život, zdrava hrana, nesiromaštvo</i>	7,21	6,59	6,93
“Seoski” način života <i>moгуćnost bavjenja poljoprivredom za vlastite potrebe, ekopoljoprivreda, život na selu, seosko domaćinstvo</i>	2,34	3,41	2,83
Zadovoljavanja osnovnih životnih potreba <i>pošta, bankomat, ljekarna, društveni život, liječnik, uslužne djelatnosti, infrastruktura</i>	2,73	2,73	2,73
Dobri međuljudski odnosi, bliskost, neotudenost i složnost	2,92	2,27	2,62
Prometna povezanost <i>ZET, blizina autobusa</i>	1,95	1,82	1,89
Osjećaj pripadnosti lokalnoj zajednici <i>Sentimentalni razlozi, tradicija, nasljedstvo, zavičaj, mjesto rođenja</i>	1,17	0,68	0,94
Povoljni uvjeti stambene gradnje <i>sprečavanje bespravne gradnje</i>	0,39	0,45	0,42
Nema prednosti	0,58	0,00	0,31

Izvor: Terensko anketno istraživanje, 19. 5. 2003.

Napomena: Postoci predstavljaju udio pojedinog odgovora u ukupnom broju svih odgovora; svaki ispitanik imao je mogućnost napisati do tri najveće prednosti.

* Tekst pisan kurizvom predstavlja odgovore ispitanika.

življenja u bistranskom kraju (tab. 1). Jedan je ispitanik odgovorio kako je prednost Bistre to što je tu „*ljepše nego u gradu*“. Ovakav stav, ovdje eksplicitno izrečen, prisutan je manje izravno i u brojnim drugim odgovorima. Njegova jednostavnost, možda i naivnost, otkriva da je svojevrsna dihotomija grad-selo jasno pozicionirana kao bitna (pozitivna) razlikovna kategorija u kvaliteti življenja između grada (Zagreba) i ovog dijela njegova suburbanog prostora. Upravo su život u manjoj sredini i percepcija kvalitete življenja prepoznati kao sljedeća najveća prednost među žiteljima Bistre (33,6 % svih odgovora). „*Sve je lijepo*“ glasilo je jedan odgovor. *Veliko dvorište i prostor za dječju igru, više slobode, sigurnost, zdrav i prirodan način života, zdrava hrana, obrađivanje vrta, mogućnost rekreacije* itd. najzastupljeniji su motivi u ovoj kategoriji. Kvalitetu življenja stanovnici blisko povezuju s *manjom sredinom – blagom izoliranošću, mirom i tišinom, rjeđom naseljenošću i slabijim prometom*. Na trećem mjestu po važnosti, s 11,8 % ukupnih odgovora nalazi se *blizina i dostupnost grada*. Funkcionalna povezanost Bistre i Zagreba, usudili bi se čak reći i ovisnost Bistre o Zagrebu, snažno je izražena (Prelogović i dr. 2004), tako da je ovaj odgovor bio očekivan. Štoviše, pretpostavljali smo da će važnost blizine grada za stanovnike biti još i veća. Ostale prednosti slabije su zastupljene i na neki način produbljuju izražene stavove o kvaliteti življenja (npr. seoski način života, dobri međuljudski odnosi, neotuđenost...), ali uključuju i objektivne činitelje kao što su postojanje osnovne infrastrukture i nekih centralnih funkcija i sl. Temeljem analiziranih odgovora stječe se dojam kako je za žitelje Bistre najveća prednost kombinacija koja proizlazi iz življenja u zelenom prstenu Zagreba, u manjoj sredini, no ipak dovoljno blizu funkcijama, uslugama i sadržajima velikog grada.

Sl. 7. Kvaliteta prostora – blizina šume i zelenilo, ugodan i nezagađen okoliš, ljepota krajolika – za lokalno stanovništvo najveće su prednosti življenja u bistranskom kraju (snimila: Ivana Špoljar, listopad 2005.)

Fig.7 *Local population considers quality of space as the most important advantage - nearby forests, pleasant and enjoyable, mostly unpolluted environment are highlights of living in Bistra. (photo by: Ivana Špoljar, October 2005)*

Nedostaci života u općini Bistra

Najveći nedostatak života u Bistri je, po mišljenju lokalnog stanovništva, nezavršena i nedovoljno razvijena infrastruktura (48,3% svih odgovora). Popis obuhvaća kako infrastrukturne elemente za kućanstva (*električnu mrežu, vodovod, septičke jame, telefon*), tako i one za javne potrebe (*odvodne kanale, loše ceste, nedostatak nogostupa...*) (tab. 2). Žiteljima nedostaju i kulturni, društveni, zabavni i sportski sadržaji (19,2% svih odgovora). Na trećem mjestu je udaljenost od Zagreba i slaba prometna povezanost (9,9%) koju stanovništvo percipira kroz *dugo putovanje s mjesta rada, skup prijevoz, nepostojanje noćnih linija, te nedostatak izravnih autobusnih linija sa Zaprešićem*. Od ostalih nedostataka posebno bismo izdvojili one povezane s nedovoljnom brigom za okoliš i to iz dva razloga. Prvo, zato što lokalno stanovništvo kvalitetu okoliša (usko povezanu s očuvanim prirodnim vrijednostima) smatra dominantno najvećom prednošću svog kraja, i drugo, zato što je dio općine zaštićen kategorijom parka prirode unutar Javne ustanove PP „Medvednica“. Ohrabruje stoga činjenica da, iako prema rezultatima ankete relativno manji udio odgovora (5,7%), lokalno stanovništvo primjećuje *zagađivanje (potoka npr.), zapuštenost okoliša, divlja odlagališta, smeće, kemikalije u poljoprivredi*. Lista nedostataka, očekivano, duža je i raznovrsnija od liste prednosti. Izvođenje jedinstvenog zaključka stoga nije jednostavno, ali smatramo kako većina uočenih nedostataka zapravo odražava želju za ugodnijim, gradskim načinom života (u kontekstu dosegnutog životnog standarda: razvijena infrastruktura, usluge te društveni, kulturni i ostali sadržaji) u suburbanom prostoru.

Tab. 2. Najveći nedostaci života u Bistri po mišljenju ispitanika

Tab. 2. *The most important disadvantages of living in Bistra (according to respondents)*

Nedostaci života u Bistri	Ženski (%)	Muški (%)	Ukupno (%)
Nezavršena i nedovoljno razvijena infrastruktura <i>asfalt, struja, telefon, voda, loše ceste, nema nogostupa, vodovod, septičke jame, stupovi električne mreže, vodovodni priključak na Zaprešić, odvodni kanali</i>	43,11	54,75	48,27
Nedostatak kulturnih, društvenih, obrazovnih, zabavnih i sportskih sadržaja <i>nema biciklističke staze, igraonice za djecu, vrtići, knjižnica, kafići, srednja škola, disko, sportska dvorana, zdravstvo, toplice</i>	20,22	17,88	19,18
Udaljenost od grada i slaba prometna povezanost <i>slaba povezanost sa Zaprešićem, daleko od Zagreba, nema autobusnih veza sa Zaprešićem, skup prijevoz, nema noćnog prijevoza, Zagreb zanemaruje Bistru, dugo putovanje s mjesta rada</i>	14,22	4,47	9,90
Nedostatak uslužnih djelatnosti <i>veće trgovine, trgovački centar, banka, radno vrijeme pošte</i>	7,33	6,15	6,81

Nedovoljna briga o okolišu <i>zagađivanje, zapuštenost okoliša, divlja odlagališta, smeće, nered na javnim površinama, zagađeni potok, proširivanje cementare, pelud, smrad, buka poljoprivrednih strojeva</i>	5,56	5,87	5,69
Nedovoljna razvijenost lokalnog gospodarstva <i>nedostatak radnih mjesta, malo lokalnih obrtnika, nema posla za mlade, nova radna mjesta, premalo malih poduzetnika, socijalni ugar</i>	3,33	4,75	3,96
Nedovoljno uspješno funkcioniranje lokalne samouprave <i>općina ne funkcionira dobro, općinska politika, lažna predizborna obećanja, premala ulaganja u općinu, nebriga za socijalne slučajeve, nedostatak socijalne pomoći, loša lokalna samouprava</i>	1,33	2,23	1,73
Ponašanje i mentalitet ljudi <i>nekultura, neljubaznost, mentalitet, ljenčine, kriminal, nema reda, zaostalost</i>	2,22	0,56	1,49
Mala sredina <i>odsječenost, izoliranost, skupoća, problemi s administracijom</i>	1,11	1,12	1,11
Nema nedostataka	0,67	1,12	0,87
Problemi s izgradnjom <i>divlja gradnja, dozvole za gradnju su skupe, zemljište iza kuće, narušavanje izgleda seoskog prostora</i>	0,44	0,56	0,50
Problemi suživota s doseljenicima <i>doseljeni Bosanci, ponašanje, previše doseljenika</i>	0,44	0,56	0,50

Izvor: Terensko anketno istraživanje, 19. 5. 2003.

Napomena: Postoci predstavljaju udio pojedinog odgovora u ukupnom broju svih odgovora; svaki ispitanik imao je mogućnost napisati do tri najveće prednosti.

Najvažnije djelatnosti za razvoj općine Bistra u budućnosti

Žitelji Bistre budućnost svoje općine vide prvenstveno u bavljenju uslužnim djelatnostima povezanim s rekreacijom i turizmom (45,4% svih odgovora), malim i srednjim poduzetništvom (19,3%) te poljoprivredom (17,2%). Ostale djelatnosti, po mišljenju lokalnog stanovništva, manje su važne za razvoj Bistre (tab. 3.). Ovakva struktura, promatrana s ekološkog aspekta (uz pretpostavku da omogućava željeni gospodarski razvoj) gotovo je idealna prisjetimo li se činjenice da je dio teritorija općine Bistre zaštićeno u kategoriji parka prirode. Odražava i visoku svijest lokalnog stanovništva koje upravo prirodni krajolik i očuvan okoliš smatraju najvećom prednošću života u općini Bistra, što implicira i pozitivan odnos prema očuvanju takve resursne osnove.

Tab. 3. Najvažnije djelatnosti za razvoj općine Bistra u budućnosti po mišljenju ispitanika
 Tab.3 The most important economic activities for future development of Bistra (according to respondents)

Najvažnije djelatnosti za razvoj Bistre	Ženski (%)	Muški (%)	Ukupno (%)
Rekreacija i turizam <i>seoski, izletnički, ekoturizam, Medvednica, skijanje, Park prirode, kulturna baština, pansioni, skijalište, ski-kup, sport, toplice, planinarska staza</i>	44,62	46,33	45,40
Malo i srednje poduzetništvo <i>privatni obrti, obnova zanemarenih obrta</i>	19,23	19,27	19,25
Poljoprivreda <i>ekološka, specijalizirana, modernizirana, voćarstvo i povrtlarstvo, vinarstvo, okrupnjavanje posjeda</i>	18,46	15,60	17,15
Usluge <i>šoping centar, trgovine</i>	5,77	5,50	5,65
Industrija <i>čista, obojena metalurgija</i>	3,85	6,88	5,23
Ne zna	5,77	1,83	3,97
Ostalo	2,31	4,59	3,35

Izvor: Terensko anketno istraživanje, 19. 5. 2003.

Napomena: Postoci predstavljaju udio pojedinog odgovora u ukupnom broju svih odgovora; svaki ispitanik imao je mogućnost napisati do tri najveće prednosti.

Odnos lokalnog stanovništva prema Parku prirode Medvednica

Dio provedenog istraživanja odnosio se na odnos lokalnog stanovništva prema Parku prirode Medvednica. Namjera nam je bila ispitati koliko je žiteljima uopće poznato da se dio općine nalazi unutar granica Parka prirode Medvednica te koje im pogodnosti i ograničenja takav status pruža. No nakon obrade ostalih anketnih pitanja ova je problematika dobila i novu dimenziju jer kvalitetu prirodnog okoliša i njegovu očuvanost ispitanici ističu kao najveću prednost življenja u ovom kraju. Također, aktivnosti velikim dijelom zasnovane na tim obilježjima (rekreacija i turizam) žitelji smatraju temeljem poželjnoga gospodarskog razvitka Bistre.

Informiranost lokalnog stanovništva o statusu parka prirode je visoka (92,7% svih ispitanika), dok je nešto manji udio ispitanika na neki način upoznat s pravilima ponašanja u Parku (86,3%). Velika većina stanovnika (93,9%) smatra kako ih status parka prirode ne ograničava u obavljanju određenih aktivnosti. Kada je to slučaj, ističu sljedeće aktivnosti: gradnju stambenih i gospodarskih objekata (50% svih odgovora), sječu šume, lov i branje gljiva (25%), prenamjenu zemljišta (12,5%), paljenje ugljena (6,25%) te odlaganje otpada (6,25%). Najveću pogodnost koja proizlazi iz statusa parka prirode stanovnici vide u mogućnosti koje proizlaze iz rekreacije i turizma (tab. 4.).

Tab. 4. Moguće pogodnosti Parka prirode Medvednica za lokalno stanovništvo

Tab.4. Possible advantages of Nature Park Medvednica for local population

Pogodnosti Parka prirode Medvednica	Ženski (%)	Muški (%)	Ukupno (%)
Rekreacija i turizam <i>Seoski, lječilišni i ekoturizam, žičara, dvorac, skijanje, hotel, izleti, odmor</i>	69,31	65,70	67,65
Zaštita prirode <i>okoliš, zaštita flore i faune</i>	7,92	19,19	13,10
Ništa	3,96	6,40	5,08
Ne zna	7,92	4,65	6,42
Ulaganja	2,97	0,58	1,87
Kvalitetniji život	4,46	1,16	2,94
Mogućnost zapošljavanja i dodatna zarada za mlade	2,48	2,33	2,41
Ekološka poljoprivreda	0,99	0,00	0,53

Izvor: Terensko anketno istraživanje, 19. 5. 2003.

Napomena: Postoci predstavljaju udio pojedinog odgovora u ukupnom broju svih odgovora; svaki ispitanik imao je mogućnost napisati do tri najveće prednosti.

DISKUSIJA

U ovom dijelu članka ukratko ćemo usporediti neke aspekte suburbanizacije Zagreba i kvalitete življenja, na primjeru općine Bistra. Najprije će se uspoređivati naši rezultati rada s izabranim primjerima iz Hrvatske. U završnom dijelu diskusije sažeto se komentiraju dinamika razvoja i razlozi vrednovanja suburbanog prostora u Hrvatskoj i svijetu.

Kvaliteta življenja u okolici grada

Kao i u Bistri, stanovnici nekih općina zagrebačke okolice imaju slične stavove o prednostima i nedostacima života u suburbanom prostoru (Seferagić 2000). U općini Sveta Nedelja stanovništvo kao najveće nedostatke ističe nedovršenost vodovodne mreže, kanalizacije te plinske mreže, neuređenost ulica, nedostatak kulturnih sadržaja ili općenito, „*još uvijek ne urbani standard*“. U naseljima Grada Velika Gorica neadekvatna infrastruktura također predstavlja problem. Kao i u Bistri, zbog blizine Zagreba došlo je do nagle stambene izgradnje i doseljavanja nedovoljno popraćene razvojem komunalne infrastrukture i centralnomjernih funkcija nekada dominantno ruralnih naselja. Nagli porast broja stanovnika poremetio je i tradicionalne socijalne kontakte u maloj zajednici koje je lokalno stanovništvo smatralo važnom prednošću življenja u svom kraju.

Bez obzira što naselja Lonjskog polja nisu dio gradske okolice smatramo zanimljivim usporediti stavove lokalnog stanovništva sa onima iz Bistre. Naime, Lonjsko polje također je dio zakonom zaštićenog područja Republike Hrvatske. I ovdje stanovništvo kao najveću prednost ističe nezagađenu prirodu (čist zrak, život u netaknutoj prirodi i slično), a, baš kao i u Bistri visoko su rangirani i miran život, dobri i poznati ljudi (Mišetić i Dragun

2001). Ipak, kako je Lonjsko polje dominantno ruralni prostor u kojem poljoprivreda još uvijek ima značajnu ulogu, za razliku od Bistre, slobodna ispaša na pašnjačkim površinama za to je stanovništvo bitna prednost. Nedostaci se ipak vrlo razlikuju, a smatramo kako upravo to ukazuje na razlike izoliranijih ruralnih i dostupnijih periurbanih naselja. Tako na primjer, stanovništvo Lonjskog polja puno većim nedostatkom smatra opću zapuštenost i osjećaj zaboravljenosti, te nezaposlenost i loš standard od ključnih nedostataka Bistre: neadekvatne komunalne infrastrukture. Žitelji Lonjskog polja svjesni su i problema demografske strukture svoga kraja, dok Bistru karakterizira upravo suprotni pokazatelj: Donja Bistra u posljednjem je međupopisju demografski najpropulzivnije naselje zapadnog sektora Zagrebačke urbane regije.

Dinamika razvoja i razlozi vrednovanja suburbanog prostora

Od sredine 20. stoljeća suburbanistički prostori velikih gradova u ekonomski razvijenim državama svijeta postaju žarišta dinamičnog razvoja. Ovaj se proces ranije javio u SAD-u, već 1930-ih, a potom u Zapadnoj Europi i Australiji. Razloge je moguće pojednostavljeno podijeliti u četiri skupine: demografski, ekonomski, socijalni i ekološki. Populacijski rast urbanih područja (dijelomice kao posljedica baby booma) uvjetovao je potražnju za novim stambenim prostorom što je pospješeno automobilizacijom dovelo do revalorizacije okolice gradova. Jeftinije zemljište također je pridonijelo atraktivnosti periurbanih prostora (Mee 2003). Planske mjere, prvenstveno u SAD-u, značajno su utjecale na dinamičan demografski razvoj gradske okolice (Pacione 2005). Nešto kasnije, 1970-ih i 1980-ih godina, demografskim razlozima jačanja suburbanih zona pridružuju se i ekonomski. U mnogim europskim državama dolazi do spontane diverzifikacije ekonomskih djelatnosti u prijelaznom urbano-ruralnom prostoru. U Francuskoj i Italiji, na primjer, 1980-ih je utvrđeno da najveće stope rasta bilježe nekada ruralni, a sada periurbani prostori (Saraceno 1994). Ekonomsko jačanje suburbanih zona potaknuto je lokacijom brojnih malih i srednjih tvrtki koje su pronašle novu nišu na svjetskom tržištu. One su se bolje prilagodile zahtjevima suvremenog tržišta (male serije proizvoda, fleksibilna organizacija, umreženo poslovanje i sl.) (Saraceno 1994). Njihova lokacija u manjim centrima periurbanih zona objašnjava prijenos "centra gravitacije" ekonomskih aktivnosti iz matičnog grada prema lokalnim ekonomijama, pa i onima u ruralnim prostorima. U tom procesu značaj poljoprivrede sve više opada. No, kao mjera planske politike razvoja ruralno-urbanog kontinuuma često se ističe razvoj temeljen na komplementarnosti suvremenih tehnologija s tradicionalnim djelatnostima agrarnih prostora (Cabus i Vanhaverbeke 2003). Socijalni i ekološki razlozi također su bitni u razumijevanju dinamičnog rasta suburbanih prostora. Saraceno (1994) ističe kako velike urbane koncentracije stvaraju novu potražnju za ruralnim prostorima. Javlja se nova osjetljivost prema ruralnom koja reflektira nesposobnost urbanih prostora da tijekom vremena reproduciraju uvjete svog početnog uspjeha u ranim fazama industrijalizacije. Kao razloge navodi da troškovi života i rada u urbanim prostorima rastu puno brže od prihoda; da su negativni efekti onečišćenja umanjili kvalitetu življenja urbanih prostora; da su cijena, mogućnosti stanovanja i sigurnijeg okruženja pozitivniji su u ruralnim prostorima. Primjeri svjetskih gradova već podugo svjedoče o izrečenome: London (Harrison 1982), Sydney (Mee 2002) i Rim (Battisti i Gippoliti 2004).

Primijenimo li ovaj pristup na Zagrebačku urbanu regiju, posebno područje Bistre, uočava se nekoliko ključnih razlika. Proces suburbanizacije Zagreba donedavno je bio prvenstveno sekundarna urbanizacija nekadašnjih sela nadomak grada, za razliku od brojnih država gdje se radilo o planski usmjeravanom procesu. Primjetan je i vremenski odmak: suburbanizacija Zagreba intenzivno započinje 1970-ih, dvadesetak godina kasnije od prethodno navedenih primjera. Ipak, postoje i sličnosti: rezidencijalna suburbanizacija prethodi ekonomskoj diverzifikaciji, a socijalni i ekološki razlozi vrednovanja periurbanog prostora, na neki način bliži subjektivnoj dimenziji kvalitete življenja, uglavnom se podudaraju. Tako na primjer, u gradskoj regiji Sydneya stanovnici kao najvažnije prednosti ističu očuvani, prirodni okoliš pogodan za miran obiteljski život, osjećaj zajedništva u manjoj sredini, više javnog prostora. Važni su i povoljniji uvjeti kupnje kuće i stanovanja. Slično tomu, za žitelje Bistre kvaliteta okoliša i miran obiteljski život u manjoj sredini bili su na vrhu liste prednosti. Za razliku od ekonomski razvijenih država gdje su objektivni indikatori kvalitete življenja u suburbanom prostoru, kao što je infrastrukturna opremljenost i zastupljenost centralnomjesnih funkcija, u pravilu na razini urbanih, u Hrvatskoj je nedostatak spomenutog percipiran kao najveći nedostatak.

ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje suburbanizacije i kvalitete življenja u općini Bistra omogućuje sljedeće zaključne postavke:

1. Unatoč blizini Zagreba, općina Bistra dugo je zadržala ruralna obilježja; do početka 1960-ih godina još je bila izrazito, a 1970-ih prevladavajuće ruralno područje.
2. Od početka 1970-ih počelo je postupno sve jače doseljavanje stanovništva u općinsko središte, uključivanje u dnevni urbani sustav Zagreba i socioekonomska preobrazba pod utjecajem funkcije rada razvijenog gradskog središta;
3. Širenjem Zagrebačke socioekonomske regije, od početka 1980-ih godina došlo je do jačanje procesa suburbanizacije, pri čemu su izdvojeni prometnogeografski položaj i smještaj u ambijentalno vrijednom podgorju Medvednice utjecali da je taj proces imao izrazit karakter stambene suburbanizacije;
4. Do najvećeg doseljavanja došlo je u posljednjem međupopisnom razdoblju (1991.-2001.), kao rezultat decentralizacije stambene funkcije Zagreba i doseljavanja iz Bosne i Hercegovine, što je utjecalo na porast broja stanovnika u općinskom središtu za više od 50%;
5. Naglašena prevlast stambene funkcije ima za posljedicu visoku ovisnost o funkciji rada i uslužnim djelatnostima matičnog grada (Zagreba), što se odražava i u razmjerno velikom broju dnevnih migranata;
6. Izložene značajke prostora istraživanja reflektiraju se i u kvaliteti življenja, kako je ocjenjuju stanovnici općine Bistra; kao najveću prednost življenja na tom području ističu ambijentalnu vrijednost i očuvan okoliš, te blizinu i dostupnost velikog grada, a kao najveći nedostatak nezavršenu i nedovoljno razvijenu infrastrukturu, te nedostatak društvenih, obrazovnih, kulturnih i sportskih sadržaja.

Unatoč dinamičnom razvoju tijekom posljednjih 15-ak godina, koji se prije svega očituje u fizionomsko-morfološkom preobražaju središnjeg naselja (Donja Bistra), ovaj dio Zagrebačke urbane regije još ima dosta izrazite karakteristike rurbana. Uz osuvremenjivanje komunalne infrastrukture i primjereno opremanje centralnim funkcijama, budućem bržem gospodarsko-socijalnom razvoju trebala bi pridonijeti i činjenica što općinski teritorij participira u Parku prirode Medvednica. Perspektivnim uključivanjem lokalnog stanovništva u aktivnosti Parka, pored bržeg razvoja povećat će se i kvaliteta življenja u tom prostoru.

POZIVNE BILJEŠKE

1. Pojam „zagrebački zeleni prsten“ nije se uvriježio u stručnoj geografskoj terminologiji. Njegovo korištenje ipak smatramo opravdanim. Pogled na topografsku kartu Zagreb 1:200 000 otkriva gotovo kontinuirani zeleni kružni pojas oko grada. Valja napraviti razliku između ovog, prvenstveno fizionomskog prstena i engleske istoznačnice „green belt“ koja se koristi kao planska mjera prostorne politike u britanskim gradovima.
2. O ruralnom karakteru dijela Bistre zorno govori podatak da je 1945. u naselju Poljanica Bistranska živjelo 1122 žitelja, od čega je bilo 1050 poljoprivrednog stanovništva. Vrijeme je to i velike agrarne prenapučenosti ovog prostora i općenito teških uvjeta života. U selu nije bilo liječnika, pomor dojenčadi bio je vrlo visok (u razdoblju od 1861. do 1945. umiralo je svako peto živorođeno dijete). No smrt bolesnog djeteta bilo je socijalno i ekonomsko olakšanje, a tako se smatralo i za zdravo rođeno, ali neželjeno dijete, posebno ako je obitelj već bila mnogobrojna ili izrazito siromašna. Nikola Nikolić, provodeći anketu o prehrani seljaka, zabilježio je riječi bake umrlog djeteta prigodom sprovođa: "Majka mu doji u Zagrebu bogataško dijete i daj Bože što duže... Gospon, kaj bi se vi vruga žalostili kad mi nismo! Tam gore bu mu još bolje nek nam tu u tom peklju na zemlji!". (Brezović 2002).
3. Broj anketiranih kućanstava uglavnom je proporcionalan ukupnom broju kućanstava u svakom naselju općine Bistra (prema Popisu stanovništva 2001.). Bukovje Bistransko – 112 kućanstava, anketirano 30; Donja Bistra – 356 kućanstava, anketirano 80; Gornja Bistra – 481 kućanstvo, anketirano 98; Novaki Bistranski – 234 kućanstava, anketirano 52; Oborovo Bistransko – 283 kućanstava, anketirano 58, Poljanica Bistranska – 354 kućanstava, anketirano 86.
4. U izvođenju (provodenju) ankete sudjelovali su studenti 3. i 4. godine svih smjerova Geografskog odsjeka PMF-a u Zagrebu (podijeljeni u parove), u okviru praktičnog dijela Seminara iz ruralne geografije. Kontrolori anketiranja (po jedan u svakom naselju) bili su studenti 2. (završne) godine poslijediplomskog studija Geografske osnove prostornog planiranja i uređenja, također s Geografskog odsjeka PMF-a u Zagrebu. Anketiranje su vodili autori članka. Anketari su prije rada na terenu prisustvovali predavanju o metodi anketiranja u geografskim istraživanjima, postavljanju cilja istraživanja, izradi uzorka, određivanju nezavisnih i zavisnih varijabli, izvorima pogreške, te sudjelovali u oblikovanju anketnih pitanja. Osim usvajanja znanja o metodi ankete, cilj predavanja i zajedničkog oblikovanja pitanja je bilo podizanje svijesti studenata o važnosti uloge anketara u istraživačkom radu, kako bi predviđene zadatke obavili što odgovornije. Anketari su, uz anketne upitnike, dobili i isječke plana općine Bistra u mjerilu 1:5000, s označenim granicama njihova anketnog područja te detaljne upute o odabiru kućanstava i obraćanju ispitanicima. Stanovništvo općine Bistra bilo je, u dogovoru s načelnikom općine, o anketiranju obaviješteno nekoliko dana unaprijed putem A3 plakata izvešenih na zgradi općine, oglasnima pločama u naseljima, prodavaonicama i ugostiteljskim objektima. Osnovni problemi koji su se pojavili prilikom anketiranja bili su: početno nesnalaženje dijela anketara kada u više odabranih kućanstava zaredom nisu uspjeli obaviti anketu (nitko nije bio kod kuće ili ne želi odgovoriti) te nenamjeran prijelaz anketara u susjedno područje anketiranja.
5. Popis poljoprivrede 1960, Knjiga I, Osnovni podaci individualnih gazdinstava po naseljima, savezni zavod za statistiku, 1964, Beograd; Popis poljoprivrede 2003, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr/Hrv/poljoprivreda/Popis2003.htm> (datum pristupa: 25.3.2004.).

6. U regiju su uključena naselja okolice koja zadovoljavaju sljedeće kriterije: a) da imaju manje od 50% poljoprivrednog stanovništva; b) da je udjel zaposlenog od aktivnog stanovništva veći od 30%; c) da je Zagreb (ili njegovo satelitsko naselje) glavni centar rada tog naselja i d) da je naselje dio kontinuirane okolice matičnog grada. U idućem međupopisnom razdoblju (1971.-1981.) primijenjena je jedna varijabla više (udjel domaćinstava bez poljoprivrednog gospodarstva 10% ili više), dok su ostali parametri nešto postroženi (udjel poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu naselja do 30%, udjel dnevnih migranata u matični grad (Zagreb) najmanje 50% od ukupnog broja zaposlenih ili dnevnih migranata ako je to naselje dio kontinuirane okolice). U posljednjoj verziji (1981.-1991.) model je prilagođen novom upravno-teritorijalnom ustroju (gradovima/općinama), pa tako u Zagrebačku urbanu regiju ulaze općine s udjelom zaposlenih u aktivnom stanovništvu većim od 50%, udjelom migranata u Zagreb preko 25% od aktivnog i 30% od zaposlenog stanovništva.
7. Donja Bistra rasla je brže od npr. Donjeg Stupnika i Svete Nedelje, naselja bližih Zagrebu, na važnim cestovnim čvorištima, u istom sektoru urbane regije, koja se zbog svoje ekonomske dinamike često ističu kao primjeri “uspješnih” naselja zagrebačke okolice (Prelogović i dr. 2004).
8. Kao razlog emigracije najveći broj doseljenih ispitanika istaknuo je “neriješeno stambeno pitanje” (36,7%), zatim se kao drugi slijedi “ženidba/udaja” s 19,2%, a zbog rata je doselilo 14,2% ispitanika. Ispitanici su Bistru najviše odabrali upravo zbog “mogućnosti rješavanja stambenog pitanja”, ali i zbog “ugodnog okoliša” (Prelogović i dr. 2004).
9. Za primjere takvih istraživanja i različite geografske teorijske pristupe pojmu kvalitete življenja vidi Pacione 2005.
10. Tekst pisan kurizvom predstavlja odgovore ispitanika.

LITERATURA

- Bašić K., 2004: Decentralization of the Zagreb urban region, *Dela* 21, 519-530
- Bašić K., 2005a: Stupanj urbanizacije i diferencirani populacijski razvoj naselja zagrebačke okolice, u Toskić A. (ur.) Zbornik radova 3. hrvatskog geografskog kongresa, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 324-334
- Bašić K., 2005b: Apsolutna decentralizacija u populacijskom razvoju Zagrebačke aglomeracije, *Hrvatski geografski glasnik* 67(1), 63-80
- Battisti A. i Gippoliti S., 2004: Conservation in the Urban-Countyside Interface: a Cautionary Note from Italy, *Conservation Biology* 18(2), 581-583
- Brezović A., 2002: Bistra – povijest bistranskog kraja, GOR-BIS Škreblin, Zagreb
- Bryant C., 1992: Farming at the Urban Fringe, u Bowler I.R. (ur.) *The Geography of Agriculture in Developed Market Economies*, Longman Scientific & Technical, Harlow, 275-304
- Cabus P. i Vanhaverbeke W., 2003: The Economics of Rural Areas in the Proximity of Urban Networks: Evidence from Flanders, *Tijdschrift voor Economische en Social Geografie* 94(2), 230-245
- Campion T., 2001: Urbanization, Suburbanization, Counterurbanization and Reurbanization, u Padison R. (ur.) *Handbook of Urban Studies*, Sage, London, 143-161
- Errington A., 1994: The Peri-urban Fringe: Europe's Forgotten Rural Areas, *Journal of Rural Studies* 10(4), 367-375
- Harrison C., 1983: Countryside recreation and London's urban fringe, *Transactions of the Institute of British Geographers N.S.* 8, 295-313
- Johnston R. J., 2001: Quality of life, u Johnston R. J., Gregory D., Pratt G. i Watts M. (ur.) *The Dictionary of Human Geography*, Blackwell, Oxford, 662-663

- Korenčić M., 1979: Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Republički zavod za statistiku, Knjiga 54, Zagreb
- Mee K., 2002: Prosperity and the Suburban Dream: quality of life and affordability in western Sydney, *Australian Geographer* 33(3), 337-351
- Mišetić A. i Dragun M., 2001: Mišljenja stanovnika o stanju i razvojnim mogućnostima Lonjskog polja, u Štambuk M. i Rogić I. (ur.) *Budućnost na rubu močvare: razvojni izgledi naselja na Lonjskom polju*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 137-160
- Pacione M., 2003: Urban enviromental quality and human wellbeing – a social geographical perspective, *Landscape and Urban Planning* 65, 19-30
- Pacione M., 2005: *Urban Geography: a Global Perspective*, Routledge, London
- Prelogović V., Lukić A. i Pejnović D., 2004: Labor, provisioning and immigration as indicators of Zagreb's suburbanisation. The case of the Bistra municipality, *Dela* 22, 113-128
- Rogić V., 1966: Metropolitenizacija USA i neke karakteristične osobine procesa urbane transformacije u Jugoslaviji na primjeru Zagreba, *Geografski glasnik* 28, 33-58
- Saraceno E., 1994: Recent trends in rural development and their conceptualisation, *Journal of Rural Studies* 10(4), 321-330
- Seferagić D., 1993: Kvaliteta svakodnevnog življenja u prostoru, *Prostor* 1(2-4), 223-234
- Seferagić D., 2000: Kvaliteta življenja u selu u tranziciji, *Sociologija sela* 38(1/2), 109-149
- Štambuk M. i Rogić I. (ur.) 2001: *Budućnost na rubu močvare: razvojni izgledi naselja na Lonjskom polju*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
- Vresk M., 1978: Gradska regija Zagreba, *Geografski glasnik* 40, 59-87
- Vresk M., 1984a: Metropolitanska regija Zagreba, *Radovi* 19, 59-66
- Vresk M., 1984b: Dnevni urbani sistem Zagreba, *Geografski glasnik* 46, 109-118
- Vresk M., 1997: Suburbanizacija Zagreba, *Hrvatski geografski glasnik* 59, 49-71
- Walker R. A., 1981: A theory of suburbanization: capitalism and the constitution of urban space in the United States, u Dear M. i Scott A. J. (ur.) *Urbanization and urban planning in capitalist society*, Methuen, London, 383-429
- Žuljić S., 1964: Zagreb i okolica – utjecaj gradskog organizma na regiju (I dio), *Geografski glasnik* 26, 65-182
- Žuljić S., 1965: Zagreb i okolica – utjecaj gradskog organizma na regiju (II dio), *Geografski glasnik* 27, 39-147

SUMMARY

Suburbanization and Quality of Life in Zagreb Green Belt – the Case of Bistra Municipality

Aleksandar Lukić, Vedran Prelogović, Dane Pejnović

The municipality of Bistra is situated in the western part of the Zagreb urban region. It covers the area between the lower flow of the river Krapina and the north-western slope of Medvednica. Regarding the administrative-territorial constitution, it belongs to the County of Zagreb as one of its smallest units having local autonomy.

In spite of the closeness to Zagreb (7 kilometres from its western periphery and somewhat more than 20 kilometres from the centre), it has kept rural characteristics for a long time. Early in the nineteen sixties, it still represented a markedly rural area, with more than 70 per cent of agricultural population. The end of the sixties was marked by the out-migration of population, which resulted in the population number decrease in the period 1953-1971. Since the early nineteen seventies, the in-migration of population has become more and more intensive, chiefly in today's municipal centre (Donja Bistra). This was reflected in gradual demographic growth, especially in the last intercensus period (1991-2001). According to the 2001 census, 6,173 inhabitants were registered in six settlements of the municipality, out of which almost half in two settlements: Gornja Bistra (1,643 inhabitants) and Donja Bistra (1,282 inhabitants).

Inclusion of population into the Zagreb daily urban system has generated a quick socio-economic transformation. Its intensity can be seen in the datum that in 2001, the majority of population was employed in the tertiary sector (58.5%), then in the secondary sector (35.0%), and in the primary sector only 6.5 per cent. Depopulation was followed by the change in the way of land use (agricultural land was reduced to less than one third of the area from the early ninety sixties), and former farm buildings were given new functions. Consequently, in the period shorter than 30 years, the area of the Bistra municipality was transformed from a prominently rural area in the early nineteen sixties, to a more urbanized and continued urban surroundings until the early nineteen nineties.

Direction and character of the transformation corresponded to and were directly dependent on the urbanization of Zagreb. Namely, until the early nineteen sixties, the development of the leading Croatian urban centre was marked with a prominent concentration of population and functions. With the development of the industrialization processes, since the early nineteen sixties there has been more commuting, as well as a stronger socio-economic and physiognomic-morphologic transformation of the surroundings.

A singled out traffic position and location in the valuable environment of the Medvednica foothills have given the process in the Bistra municipality region a character of housing suburbanization. Population in-migration accompanied by the construction of the family houses was especially intensive in the last intercensus period (1991-2001), as the result of decentralization of the Zagreb's housing function and in-migration from Bosnia and Herzegovina. The pronounced prevalence of the housing function resulted in high dependence upon the work function and services of the paternal city (Zagreb). This was in part reflected in a large number of commuters.

Displayed characteristics of the suburbanization process have been reflected on the quality of life in the municipality of Bistra. As the greatest advantage of life, the inhabitants of that area point out the ambience value and preserved environment, as well as the accessibility of the large city. The greatest disadvantage is the unfinished and underdeveloped infrastructure, lack of social, educational, cultural, and sports contents.

In spite of a dynamic development in the last fifteen years, which can be noticed in physiognomic-morphologic transformation of the central settlement (Donja Bistra), this part of the Zagreb urban region still has prominent characteristics of a rural-urban area .

Besides modernization of communal infrastructure and adequate equipment of central functions, a quicker future socio-economic development should be influenced by the fact that the mentioned municipal territory participates in the Park of Nature Medvednica. Perspective involvement of the population in the Park activities, as well as a quicker development, will enlarge the quality of life in that area.

Primljeno (Received): 15 - 10 - 2005

Prihvaćeno (Accepted): 25 - 10 - 2005

Aleksandar Lukić, asistent-znanstveni novak,
Geografski odsjek PMF-a, Marulićev trg 19/II,
10000 Zagreb, alukic@geog.pmf.hr

Vedran Prelogović, asistent-znanstveni novak,
Geografski odsjek PMF-a, Marulićev trg 19/II,
10000 Zagreb, vprelogo@geog.pmf.hr

Dane Pejnović dr. sc., izvanredni profesor,
asistent-znanstveni novak, Geografski odsjek
PMF-a, Marulićev trg 19/II, 10000 Zagreb,
dapejno@geog.pmf.hr